

Біблійне розуміння багатства, або як християнам ставитися до матеріальних благ

Що є метою господарської діяльності людини, малого підприємства чи великої компанії? Прибуток? Збагачення? Як сучасний християнин-підприємець має вирішити для себе складну проблему співвідношення між прагненням до Царства Божого та прагненням збагатитися, отримувати чимраз більший прибуток? На яких критеріях повинна базуватись духовно-моральна позиція бізнесмена сучасної України? Чи узгоджується християнське покликання до вічного життя з активною підприємницькою діяльністю, часто спрямованою лише до накопичення матеріальних благ. Допомогою у пошуку відповіді на ці та дотичні до них питання є Біблія - живе і завжди актуальне слово Боже.

Тема багатства і ставлення християн до матеріальних благ не може не хвилювати сучасну людину, особливо у наш час, коли матеріалістичні ідеології наскрізь пронизують наше існування, коли дилему «мати» чи «бути» так часто вирішують на користь першого.

Ми розглянемо тему багатства у її універсальному вимірі, поза рамками якоїсь конкретної нації чи країни, звертаючись до завжди актуальної Книги книг та шукаючи там відповіді на ряд запитань, що стосуються багатства. Що взагалі Біблія говорить про багатство? Воно є злом чи добром? Чи тотожними є поняття «багатство» та «щастя»? Які спокуси, небезпеки та ілюзії багатства? Чи, маючи все, людина здатна покладатися на Бога і християнські цінності? Чи, взагалі, християнин має прагнути здобувати багатство? Ці питання ми спробуємо з'ясувати у світлі Святого Письма.

I. БАГАТСТВО ЯК БЛАГО

Багатство може бути як матеріальне, так і духовне. Проте у масовій свідомості багатство - це сукупність передовсім матеріальних благ. Багатство - це володіння власністю, розміри якої значно перевищують життєво необхідні потреби людини. Тема багатства широко представлена у Святому Письмі.

Багатство - Божий дар і благословення

Старий Завіт часто представляє багатство як благословення, зіслане Богом на праведну людину. Старозавітні патріархи були досить заможними. Про Авраама сказано, що він був *«вельми багатий на скотину, на срібло й на золото»* (Бут. 13, 2). Бог обіцяє Авраамові чудовий край та численне потомство, кажучи:

«Вийди з землі твоєї, з твоєї рідні, і з дому батька твого в край, що його я тобі покажу. А я введу з тебе великий народ і поблагословлю тебе; та й зроблю великим твоє ім'я, а ти станеш благословенням. Благословитиму тих, що тебе благословляють, і проклинатиму того, хто тебе проклинає. Тобою всі племена землі благословлятимуться» (Бут. 12, 1-3).

Авраам отримує численні блага, в тому числі й матеріальні, після того, як, не вагаючись, починає слідувати за Господом. Ісаак, син Авраама, спадкоємець Божих обітниць, теж є благословенний Богом.

«Посіяв Ісаак у тому краї і зібрав цього року сторицю; Господь щастив йому. Він почав багатіти й розбагатів та й ставав дедалі більш і більш багатим, аж поки не зробився великим багатцем» (Бут. 26, 12-13).

Заможним є і Яків, родоначальник дванадцятьох колін Ізраїля, відомий своєю хитрістю. Він застосовує хитрість до свого брата Ісава при здобутті первородства, а згодом - до Лавана, свого тестя, при розподілі майна. Проте Яків (Ізраїль) - вибраний Богом і тому благословенний. Про нього також сказано *«І збагатився чоловік вельми-превельми, й була в нього сила овець і слугині й слуги, верблюди й осли»* (Бут. 30, 43).

Улюблений син Якова Йосиф, якого рідні брати продають у Єгипет, насправді є знаряддям у Божих руках, тому Господь щедро його благословляє. Про нього сказано, що він став другим після фараона (Бут. 41, 40). Згодом Йосифові брати, рятуючись від голоду в Ханаан-краї, приходять до Єгипту, примирюються з Йосифом і оселяються тут, у землі Гошен, де стають заможними. «Вони придбали там посілості, були плідні і множилися вельми» (Бут. 47, 27).

У добу монархії Давид є могутнім царем, бо Господь перебуває з ним і укріплює його царство:

«Давид осівсь у твердині й назвав її Давидгород. Потім він розбудував мур навколо, почавши від Мілло до середини. Давид дедалі більш ставав могутній, і Господь, Бог Сил, був із ним. Хірам, цар тирський, прислав був послів до Давида з кедровим деревом, а до того ж теслів і каменорубів, й вони збудували Давидові палац. І спізнав Давид, що Господь укріпив його царем над Ізраїлем і підняв угору його царство задля народу свого Ізраїля» (2 Сам. 5, 9-12).

Про царя Соломона сказано, що «багатством та мудрістю був найбільшим з усіх царів землі» (1 Цар. 10, 23). У Книзі Царів описано численні статки Соломона (див. 1 Цар. 10, 14-29).

Ще одним подібним прикладом - уже з доби поділеного царства (на Юду та Ізраїль) - є юдейський цар Йосафат:

«Господь був з Йосафатом, бо він ходив дорогами, яких тримався раніше його предок Давид, і не шукав Ваалів, а шукав Бога батька свого й чинив за його заповідями, а не за вчинками Ізраїля. Тому Господь зміцнив царство в його руці, і юдеї давали Йосафатові дари, так що у нього було багато добра й слави. А коли серце його стало сміливішим на дорогах Господніх, він викоринив з Юди узвишшя й ашери» (2 Хр. 17, 3-6).

Навіть з цих небагатьох прикладів легко зауважити хоча б дві речі: по-перше, саме Господь збагачує своїх вибраних, і, по-друге, ці вибрані та їхнє багатство служать якійсь вищій меті. Ніхто не є збагачений тільки «для себе» - багатство має служити ближньому.

2. Що говорить про багатство біблійна література мудрості, або: найбільше багатство - мудрість

Тему багатства широко представлено у біблійній літературі мудрості, особливо у Книзі Приповідок, у Книзі Проповідника та у Книзі Сираха. Тут багатство, на противагу до бідності, теж є певним благом, яке забезпечує необхідний простір для життя, а разом з цим і дорогоцінну незалежність, звільняє від необхідності принижено просити, навіть сприяє дружбі: «Захитається багатий - його друзі підтримають; убогого, коли впаде, - відштовхнуть і друзі» (Сир. 13, 21). Проте відразу слід відзначити неоднакове ставлення друзів до багатого і до бідного:

«Спотикнеться багатий - усі біжать на допомогу; скаже дурницю - знаходять виправдання; а спотикнеться бідний, то йому ще й докоряють, коли ж розумно висловиться - ні у віщо оцінюють. Заговорить багатий - усі замовкають, і мову його аж під хмари підносять; а бідний промовить - спитають: "Хто це?" - і коли спотикнеться, то його й з ніг зіб'ють. Добре, коли багатство без гріха; убозтво ж погане лиш у мові безбожника» (Сир. 13, 22-24).

Щоб набути багатство, треба володіти певними якостями, наприклад, старанністю: «Рука ледача робить бідним; збагачує - рука старанних» (Прип. 10, 4), а також сміливістю, професіоналізмом. Не досягне багатства ні п'яний, ні жадібний, ні лінивий:

«Слухай, сину мій, і будь мудрий, справляй серце твоє на путь (праву). Не бувай з тими, що впиваються вином, ані між тими, що обжираються м'ясом, бо п'яниці й ненажери зубожіють, а довге спання їх вбирає у лахи» (Прип. 23, 19-21).

Особливою перешкодою на шляху до добробуту є лінивість:

«Ішов я попри поле ледачого; попри виноградник недоумка; дивлюсь - кропивою позаростало, і будяками зверху вкрилось, камінна огорожа його розвалилась! Поглянув я та й узяв собі до серця, позирнув і взяв ось таку науку: “Ще трохи сну, трохи дрімання; трохи згорнути руки, щоб спочити, - і твої злидні придуть наскоком, нужда твоя - мов чоловік оружний» (Прип. 24, 30-34).

Проте найбільшим багатством є мудрість: «Бо мудрість ліпша понад перли; ніщо дорогоцінне не зрівняється з нею» (Прип. 8, 11). Того, хто знайшов мудрість, названо щасливим:

«Щасливий чоловік, що знайшов мудрість, людина, що розум придбала, бо її придбання ліпше від придбання срібла, і понад золото такий прибуток. Вона дорожча від перлів, ніщо з того, що бажаєш, не зрівняється з нею. Вік довгий у її правиці, і в лівиці - багатство й слава. Шляхи її - шляхи відради, всі її стежки - мирні. Вона дерево життя для тих, хто її держиться, щасливий, хто її вхопився» (Прип. 3, 13-18).

У Книзі Приповідок Мудрість говорить сама про себе:

«Мною царі царюють і князі встановляють право. Мною старшини правлять, вельможі судять усю землю. Я люблю тих, які мене люблять; хто шукає мене пильно, той знаходить. Багатство й слава в мене, постійні блага й справедливість. Плоди мої ліпші від золота, від щирого золота; прибуток мій - над срібло добірне. Я ходжу путями правди, стежками права, щоб дати блага тим, які мене люблять, щоб наповнились їхні скарбниці» (Прип. 8, 15-21).

Мудрість є гарантією повноцінного та благословенного життя:

«Ліпша мудрість, ніж спадщина: вона корисна тим, що бачать сонце. Під захистом мудрости, як під захистом грошей; а перевага знання в тому, що мудрість дає життя тому, хто її має» (Проп. 7, 11-12).

Покровителем літератури мудрості вважають царя Соломона. Книга Царів подає нам цікаву та повчальну розповідь про сон-молитву Соломона на початку його правління:

«У Гівєоні з'явився Господь Соломонові вночі у сні. Бог сказав йому: “Проси, що маю тобі дати!” Соломон відповів: “Ти зробив твоєму рабові, моему батькові Давидові, велику ласку за те, що він ходив перед тобою по щирості, по справедливості й правотою серця. Ти зберіг йому цю велику ласку й дарував йому сина, щоб сидів на його престолі, як воно і є нині. А тепер, Господи, мій Боже, ти зробив царем раба твого замість батька мого Давида; та я ще дуже молодий, не знаю, як поводитися. Раб твій обертається серед народу, що ти вибрав, такого великого народу, що його за многотою не можна ні злічити, ні порахувати. Тож дай рабові твоєму розумне серце, щоб він судив твій народ та розбирав між добрим та лихим, бо інакше хто зможе правити тим великим народом.” Вподобав Господь, що Соломон просив цього. І сказав йому Бог: “За те, що ти просиш цього, що не просив для себе ні довгого віку, ні багатства, ні смерти твоїх ворогів, а просив розуму для себе, щоб уміти судити, то я вволю твою волю: дам тобі мудре і розумне серце, що нікого, як ти, не було перше тебе, ані після тебе не з'явиться. А навіть дам тобі те, чого ти не просив: і багатство, і славу, так що рівні тобі не буде між царями, покіль віку твого. А як ходитимеш моїми путями, пильнуючи моїх установ та моїх заповідей, як ходив батько твій Давид, то дам тобі й вік довгий”» (1 Цар. 3, 5-14).

Молодий цар просить розумне серце, а отримує, крім мудрості, ще й багатство і славу. Власне таким має бути стремління людини до багатства - через мудрість, а не навпаки. Досить людині переставити їх місцями, тобто розпочати із здобуття багатства, і дуже часто все іде шкереберть. Людина в кінцевому результаті не отримує нічого, бо сходить на манівці:

«Золотолюбіві нема виправдання, хто гониться за зиском, на манівці зіб'ється. Багато людей пропало з-за золота, і падіння їхнє було неминуче. Воно - колода спотикання для тих, що йому жертвують, і пастка - для кожного безумного» (Сир. 31, 5-7).

У Книзі Сираха представлено і мудру поведінку багатого, який, маючи численні достатки, не піддається спокусі багатства і тому заслуговує похвали, але це радше виняток, ніж правило:

«Щасливий той багатий, який без плями, який за золотом не побивається. Хто він? Ми його щасливим наречемо, бо чудо вчинив він серед народу свого. Хто перейшов цю пробу й лишивсь досконалим? Це буде на похвалу для нього: хто міг переступити, а не переступив, - зло вчинити, а не вчинив? Блага такого скріплені будуть, про його добродійства розповість громада» (Сир. 31, 8-11).

Автор - мудрець говорить про спокуси та небезпеки багатства, зауважуючи, що мати багатства і не прив'язатися до них є справжнім чудом. Цей текст, написаний у II столітті до Христа, і сьогодні не втратив актуальності.

У Книзі Приповідок є молитва до Господа якогось Агура, сина Яке з Маси:

«Двох речей прошу я в тебе; не відмов мені їх, доки не умру я: неправду та брехливе слово віддали від мене; не давай мені ані злиднів, ані багатства, подай мені лиш достатнього хліба, щоб я, наситившись, тебе не зрікся, та не сказав: "Хто Господь?" - або, збіднівши, не став красти та не безчестив імени Бога мого» (Прип. 30, 7-9).

У цій молитві представлено ідеальне та мудре ставлення до багатства. Молільник просить лиш достатнього хліба, добре розуміючи, що і надмір, і недостача є певними обмеженнями людського життя. Маючи багато, ми часто думаємо, що нам уже не потрібно нічого, і таким чином відкидаємо Бога. Бідність, у свою чергу, провокує бажання швидко збагатитися, не гребуючи жодними засобами.

3. Багатство - благо відносне і другорядне, або обмежені можливості багатства

Ще одного багатія представляє Книга Проповідника з III століття до Христа. Його досвід теж може бути нам корисний. Проповідник, або Когелет, ретельно досліджує життя, шукаючи його сенсу. В кінцевому результаті, проаналізувавши свої труди задля збагачення, він приходиться до висновку, що все марнота і гонитва за вітром:

«Я взявся був до великої праці: набудував собі будинків, насадив собі виноградників, розвів собі сади й городи і насадив у них усякого дерева плодового. Я накопав собі ставів на воду, щоб буйний гай з них поливати. Придбав собі рабів і рабинь; була у мене й доморосла челядь; посіlostей також, товару та овець була велика сила в мене, більш, ніж у всіх, що були передо мною в Єрусалимі. Та й золота я нагромадив собі й срібла, і скарби царів та областей. Завів собі співаків і співачок, і втіху синів людських, жінок усякого роду. Отак я став великим і перевищив усіх, що були передо мною у Єрусалимі; та й мудрість моя теж зосталась при мені. Чого б не забажали мої очі, я не боронив їм, не позбавляв серця мого ніякої радості. Бо серце моє веселилось усяким моїм трудом, і це був мій пай з усього мого труду. Тоді я глянув на всі діла, що руки мої вчинили, і на той труд, що ним я трудився; і ось: геть усе - марнота й гонитва за вітром, і ніякої з того користи під сонцем». (Проп. 2, 4-11).

Книга Проповідника є унікальною в Біблії. На перший погляд може здатися, що автор є песимістом. Марнотою для нього є не лише багатство і праця, але навіть мудрість і знання. Проте при глибшому аналізі виявляється, що, показуючи абсурдність всіх людських старань, автор просто хоче сказати нам щось важливіше: абсолютно всі зусилля людини є марнотою без Бога. Здається, остаточна відповідь міститься в останніх рядках його книги:

«Бога бійся і заповідей його пильнуй, бо в цьому вся людина. Усі бо діла Бог приведе на суд: усе, що тайне, чи воно добре, чи лихе» (Проп. 12, 13б-14).

Книга Проповідника також підводить нас до думки, що можливості багатства справді обмежені. Не все можна купити за гроші. За гроші не купиш, наприклад, любові. Пісня пісень, яка оспівує найпрекрасніші людські почуття, завершується твердженням про силу любові та неможливість її купити за жодні скарби: «*Водам великим любови не вгасити, ані рікам її не затопити. Якби хто за любов віддав скарби свого дому, зазнав би лиш погорди великої*» (П. п. 8, 7).

Безцінним є також здоров'я. Фізичне та психічне здоров'я - набагато вартісніші від багатства:

«Бідний, а здоровий і сильний - це краще, ніж багатий, а з ранами на своєму тілі. Здоров'я й сила ліпші від усякого золота, а сильне тіло - від надмірного багатства. Немає багатства над тілесне здоров'я, і немає щастя над сердечну радість» (Сир. 30, 14-16).

Неможливо також відкупитися від смерті: «*Таж ніхто не може викупити себе самого, не може дати Богові ціну за себе. Занадто дорогий бо його душі викуп, і вистачити він ніколи не може так, щоб він жив повіки й не бачив могили ніколи*» (Пс. 49, 8-10).

Врешті-решт, багатство спричинює зайві клопоти:

«З-за багатства безсоння виснажує тіло, а журба про нього сон відганяє. Клопоти денні не дають спати: недуга тяжка сон забирає. Багатий трудиться, статки збираючи, і при зупинках заживає розкошів. Убогий же трудиться з життєвої вимоги, тож і в спочинку він - злиденний». (Сир. 31, 1-4)

Нагромадження багатства є причиною безконечних турбот:

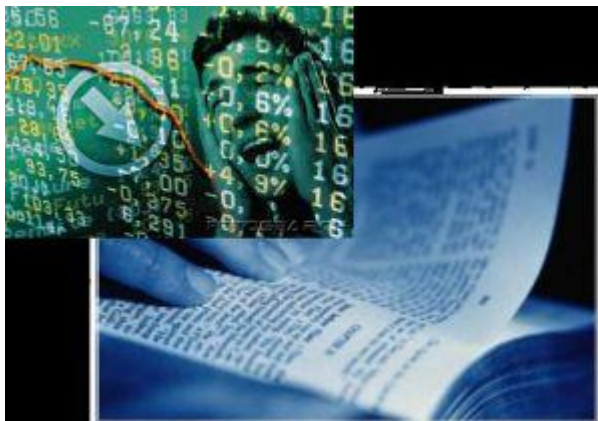
«Хто любить гроші, не має їх досить; а хто любить достатки, ніякої користі з них не має. Це теж марнота. Множаться статки, множаться й ті, що їх поїдають; і яка користь тому, хто їх має, крім хіба що тієї, що дивиться на них очима? Солодкий сон робітника, чи з'їсть багато він, а чи мало; багатого ж пересит не дає йому заснути» (Проп. 5, 9-11).

II. ІЛЮЗІЇ ТА НЕБЕЗПЕКИ БАГАТСТВА

Назвемо головні ілюзії та небезпеки багатства:

- зловживання владою чи службовим становищем;
- зарозумілість, зверхність;
- віра в силу багатства;
- відкинення Бога.

Зловживання владою чи службовим становищем

Однією з найбільших небезпек, що несе у собі посідання надмірного багатства, є зловживання владою чи службовим становищем. Ця спокуса не оминає навіть добрих людей. У 2 Книзі Самуїла описано гріх перелюбу царя Давида з Ветсавією, до якого Давид додає ще й замовне вбивство Урії, чоловіка Ветсавії. Все це стається тоді, коли Давид перебуває у zenіті своєї слави, на вершині влади. Пророк Натан приходить до царя і розповідає притчу про багатого і бідного таким чином, що Давид визнає свій гріх і оголошує вирок самому собі. Давид кається, і Господь у своєму милосерді йому прощає. Притчею про багатого і бідного біблійний автор наголошує, що і

найшляхетніше серце не захищене від зловживання владою.

«Господь послав пророка Натана до Давида, і він прийшов до нього та сказав йому: “Було собі два чоловіки в однім місті, один багатий, а другий убогий. В багатого була превелика сила овець і корів, а в бідного не було нічого крім овечки, однісінької, маленької, що він її купив і годував, і вона росла в нього разом з його дітьми. З його хліба вона їла й з його чаші пила, спала на його лоні й була йому як дочка. Якось прийшов хтось у гості до багатого чоловіка, та цей пожалував узяти зо своїх власних овець і корів, щоб зготувати подорожньому, який прибув до нього, і він забрав овечку в убогого чоловіка й зготував її чоловікові, що прийшов до нього.” Тоді Давид скипів великим гнівом на того чоловіка й скрикнув до Натана: “Як жив Господь! Чоловік, що зробив те, заслужив смерть. А за овечку поверне вчетверо за те, що вчинив таке й не мав співчуття.” Тоді Натан промовив до Давида: “Ти - той чоловік! Так говорить Господь Бог Ізраїля: Я тебе помазав царем над Ізраїлем, я тебе врятував з руки Саула, дав тобі дім пана твого й жінок пана твого на твоє лоно, дав тобі дім Ізраїля та Юди, а якщо б цього було ще замало, додав би ще того й цього. Чому ж ти так зневажив Господа і вчинив те, що є злом у його очах? Урю хеттита вбив мечем, жінку його взяв собі за жінку, його ж ти вбив мечем аммонійським. І тому тепер меч навіки не відійде від дому твого за те, що ти мене зневажив і взяв жінку Урії хеттита, щоб була тобі за жінку. Так говорить Господь: З твого ж власного дому нашлю лихо на тебе; візьму твоїх жінок з-перед твоїх очей і віддам їх ближньому твому, і він буде спати з ними перед обличчям цього сонця. Ти потайки чинив це, а я зроблю це явним перед усім Ізраїлем, перед очима сонця.” І сказав Давид до Натана. “Згрішив я проти Господа!” А Натан відповів Давидові: “Та Господь прощає тобі гріх твій: ти не вмреш”» (2 Сам. 12,1-13).

Ще один приклад, але цим разом нерозкаяного зловживання владою і багатством описано в Книзі Царів. Це історія про виноградник Навота і роль царя Ахава та його дружини Єзавелі у привласненні чужого майна:

«Після цих подій сталось таке: у Навота єзреелія був виноградник у Єзреелі коло палати Ахава, царя самарійського. Раз якось каже Ахав Навотові: “Відступи мені свій виноградник, я зроблю собі з нього город, бо він так близько до моєї палати. Я тобі дам за нього ліпший виноградник, або, як хочеш, заплачу тобі за нього грошима.» Навот відповів Ахавові: “Борони мене, Господи, щоб я відступив тобі спадщину моїх батьків!” Повернувся Ахав у свою палату, сумний та сердитий із-за відповіді, що йому дав Навот єзреелій, коли сказав: Не можу відпустити тобі спадщину моїх батьків. Кинувся на ліжку, одвернув обличчя й не хотів нічого їсти. Ввійшла до нього його жінка Єзавель і каже йому: “Чого ти такий сумний, що й хліба не їси?” Він відповів їй: “Я розмовляв з Навотом єзреелієм і кажу йому: відпусти мені свій виноградник за гроші, або, як хочеш, дам тобі за нього другий, а він мені: Не можу відступити тобі мого виноградника.” Тут Єзавель, його жінка, йому й мовить: “Добрий мені з тебе цар над Ізраїлем! Устань, їж і не журися; я дам тобі виноградник Навота, єзреелія.” І написала вона ім'ям Ахава листи, запечатала їх його печаттю та й послала до старших та значних, що жили з Навотом у його місті. У листах же писала таке: “Оголосить піст і посадить Навота на чолі народу. Навпроти нього посадить двох нікчем, які свідчили б проти нього й казали: Ти хулив Бога й царя! Потім виведуть його та й побийте камінням на смерть.” Мужі його (Навота) міста, старші й значні, що жили з ним у місті, зробили так, як наказала їм Єзавель, як стояло написано в листах, що їм послала. Оголосили піст і посадили Навота на чолі народу. Прийшло й двоє нікчем і посідали навпроти нього, і стали ті недобрі люди перед народом свідчити проти Навота й казати: Навот, мовляв, хулив Бога й царя. І вивели його за місто й побили камінням на смерть. А тоді послали сповістити Єзавель: “Навота побито камінням, він умер.” Як тільки почула Єзавель, що Навота побито камінням і що він умер, сказала Ахавові: “Вставай, забирай виноградник Навота єзреелія, що не хотів тобі його дати за гроші, бо Навот уже не живе, він умер.” Коли Ахав почув, що Навот умер, устав він і пішов у виноградник Навота, єзреелія, щоб його посісти. Тоді до Іллі тішбія надійшло таке слово Господнє: “Встань, іди назустріч Ахавові, цареві ізраїльському, що в Самарії. Він саме тепер у винограднику Навота, він зійшов туди, щоб його собі забрати. Скажи йому: Так говорить Господь: То ти убив та ще береш у посідання? - Далі скажи: Так говорить Господь: На тому самому місці, де пси лизали кров Навота, лизатимуть вони твою кров”» (1 Цар 21, 1-16).

На жаль, подібні зловживання трапляються в історії постійно. Зазначимо лише, що подальша доля Ахава та Єзавелі трагічна. Обоє їх спіткає безславна кончина. З ними стається все те, що сказав

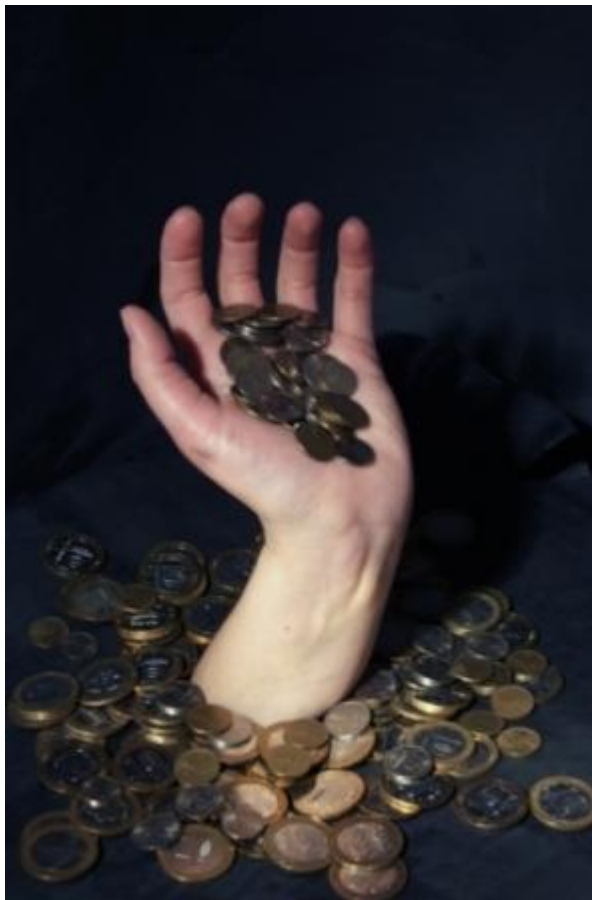
пророк Ілля (див.: 2 Цар. 9-10). Біблійний автор мав на меті показати, якими є наслідки гріховного розуміння влади та багатства.

2. Віра в силу багатства

Євангеліє від Луки наводить дві унікальні притчі: про нерозумного багача та про багача і Лазаря, де якраз нагромадження багатства є величезним прорахунком.

У першій з притч євангеліст Лука розповідає про нерозумного багача, який покладає усі надії на багатство.

«В одного багача земля вродила гарно. І почав він міркувати, кажучи сам до себе: Що мені робити? Не маю де звезти врожай мій! І каже: Ось що я зроблю: розберу мої стодоли, більші побудую і зберу туди все збіжжя і ввесь мій достаток та й скажу душі своїй: Душе моя! Маєш добра багато в запасі на багато років! Спочивай собі, їж, пий і веселися! А Бог сказав до нього: Безумний! Цієї ж ночі душу твою заберуть у тебе, а те, що ти зібрав, кому воно буде? Отак воно з тим, хто збирає для себе, замість щоб багатіти в Бога» (Лк. 12, 16-21).

Лука закликає багатіти в Бога, що означає не привласнювати те, що не належить нам, адже саме Господь дає численні блага, в тому числі й добрий урожай. Безумовно, багач вкладає працю, проте чинить дуже недалекоглядно, думаючи що він сам є господарем свого життя.

У другій притчі недалекоглядність багатого є ще очевиднішою. Лазар виступає німим докором багатому, адже турбота про бідних є обов'язком багатих:

«Був один чоловік багатий, що одягавсь у кармазин та вісон та бенкетував щодня розкішно. Убогий же якийсь, на ім'я Лазар, лежав у нього при воротях, увесь струпами вкритий; він бажав насититися тим, що падало в багатого зо столу; ба навіть пси приходили й лизали рани його. Та сталося, що помер убогий, і ангели занесли його на лоно Авраама. Помер також багатий, і його поховали. В аді, терплячи тяжкі муки, зняв він очі й побачив здалека Авраама та Лазаря на його лоні, і він закричав у голос: Отче Аврааме, змилуйся надо мною і пошли Лазаря, нехай умочить у воду кінець пальця свого й прохолодить язик мій, бо я мучуся в полум'ї цім. Авраам же промовив: Згадай, мій сину, що ти одержав твої блага за життя свого, так само, як і Лазар свої лиха. Отже, тепер він тішиться тут, а ти мучишся. А крім того всього між нами й вами вирита велика

пропасть, тож ті, що хотіли б перейти звідси до вас, не можуть; ані звідти до нас не переходять. Отче, сказав багатий, благаю ж тебе, пошли його в дім батька мого; я маю п'ять братів, нехай він їм скаже, щоб і вони також не прийшли в це місце муки. Авраам мовив: Мають Мойсея і пророків; нехай їх слухають. Той відповів: Ні, отче Аврааме, але коли до них прийде хто з мертвих, вони покаються. А той відозвався до нього: Як вони не слухають Мойсея і пророків, то навіть коли хто воскресне з мертвих, не повірять» (Лк. 16, 19-31).

3. Відкинення Бога

Надзвичайно важко увійти до Царства Божого тому, хто має багатства. Про це йде мова у розповіді євангеліста Луки:

«Один знатний спитав Ісуса: “Учителю благий, що мені робити, щоб успадкувати життя вічне?” А Ісус озвався до нього: “Чому мене звеш благим? Ніхто не благий, хіба один Бог. Ти заповіді знаєш: не перелюбствуй, не вбивай, не кради, не свідкуй ложно, шануй свого батька і матір”. Той же відповів: “Все це я зберіг змалку.” Почувши те Ісус, сказав до нього: “Одного ще тобі бракує: продай усе, що маєш, і роздай бідним, і будеш мати скарб на небі; тоді прийди і йди слідом за мною.” Почувши це, той засмутився вельми, бо був дуже багатий. Глянув Ісус на нього й мовив: “Як тяжко тим, що багатства мають, увійти в Царство Боже! Легше пройти верблюдові крізь вушко в голці, ніж багатому увійти в Царство Боже!”... А ті, що слухали, сказали: “Хто ж тоді може спастися?”. Він відповів: “Неможливе в людей, можливе є в Бога”» (Лк. 18, 18-27).

Річ не в тім, що для того, аби спастися, треба бути бідним. Акцент тут поставлено на тому, що надзвичайно важко увійти до Царства Божого тому, хто усі свої надії покладає на багатство.

При економічному достатку є реальна загроза не побачити своєї духовної убогості. В Книзі Одкровення є лист до церкви у Лаодикеї, де зображено такого самодостатнього і задоволеного собою багатія:

«Бо кажеш: «Багатий я, і розбагатів, і ні в чому потреби не маю», а не знаєш, що ти - злощасний і мізерний, і бідний, і сліпий, і голый. Раджу тобі купити від мене золото очищене огнем, щоб ти збагатів, і одержу білу, щоб зодягнувся, і не видно було сором наготи твоєї, і мастю очною помаж свої очі, щоб бачити міг. Я, кого люблю, тих доганюю і караю. Тож будь ревний і покайся. От, стою при дверях і стукаю: як хто почує голос мій і відчинить двері, увійду до нього і вечерятиму з ним і він зо мною. Переможному дам сісти зо мною при престолі моїм, як і я переміг і сів з Отцем моїм на престолі його» (Од. 3, 17-21).

III. ЦАРСТВО НЕБЕСНЕ ЧИ ЦАРСТВА ЗЕМНІ, АБО БОГ ЧИ ГРОШІ?

У Старому Завіті не бракує прикладів правильного ставлення до матеріальних благ. Взяти хоча б заклик лідера народу Неємії скасувати лихварство. Після повернення з Вавилонського полону невелика група людей дуже швидко розбагатіла, тоді як основна маса народу терпіла нестачі. Неємія закликає багатих простити борги своїм співгромадянам і подає власний приклад у цьому. Ця ситуація могла б стати моделлю і для сучасного суспільства в умовах кризи, а також для того, щоб проілюструвати, яким має бути безкорисливе служіння народові його лідера:

«Ось тоді знялось велике нарікання народу та їхніх жінок на братів їхніх юдеїв. Були такі, що говорили: “Наших синів, наших дочок даємо за хліб, щоб мали ми що їсти й з чого жити!” Були й такі, що казали: “Наші поля, наші виноградники й наші хати даємо в заставу щоб дістати хліба під час голоднечі!” Були ще й такі, що говорили: “Ми позичили гроші на податки цареві, заставивши наші поля та наші виноградники. Таж у нас такі тіла, як тіла в братів наших, а діти наші такі ж, як і їхні діти, і ось ми мусимо давати синів наших і дочок наших у найми, а декотрі з дочок наших уже в неволі, і ми нічого тут вдіяти не можемо, бо й поля наші й виноградники наші в інших!” То й розгнівався я вельми, коли почув їхні нарікання та ці слова. Роздумавши в своїм серці, заходивсь я докоряти значним старшинам і сказав їм: “Ви берете - кожний із вас - із братів ваших лихву.” І скликавши проти них великі збори, сказав я їм: “Ми викупили, скільки могли, братів наших юдеїв, проданих поганам, а ви продаєте братів ваших, і вони нам запроднуються!” Мовчали вони, не знали що відповісти. Тоді я: “Не добра вона, та справа, що ви робите! Чи не повинні ж би ви були ходити в страху перед Богом нашим, зо стиду перед народами, нашими ворогами? Та й я, і брати мої, і мої наймити позичили їм грошей та хліба! Даруймо, отже, отой борг. Зверніть їм ще сьогодні поля їхні, виноградники їхні, оливні сади їхні, і хати їхні, і відсотки з грошей, хліба, молодого вина та олії, що ви домагаєтесь від них.” Ті відповіли: “Звернемо й не вимагатимемо від них нічого. Зробимо так, як ти кажеш.” І покликавши священників, звелів я їх заприсягти, що так зроблять. Я витрусив також пазуху моєї одежі й сказав: “Нехай так Бог кожного, хто не додержить цього слова, витрусить з його дому й з його дорібку, і нехай він зостанеться таким втрушеним і порожнім!” А вся громада промовила: “Хай так буде!” І прославила Господа. І народ зробив так, як було сказано. Від того часу, як мене призначено бути їм начальником у Юдейській землі, від двадцятого до тридцять другого року царя Артаксеркса, за 12 років я й брати мої не брали собі начальницького прохарчування. А попередні начальники, що були передо мною, обтяжували народ і брали з нього

хліба й вина на сорок срібних шеклів; навіть слуги їх заносились над народом. Я ж зо страху перед Богом не робив так» (Неєм. 5, 1-15).

1. Євангельська переоцінка поглядів на багатство

У Новому Завіті акценти стосовно багатства трохи зміщено. Господь і надалі збагачує своїх вибраних, але головне тепер - цілковита довіра до Господа і любов до ближнього. Особливою турботою Бога оточені бідні. Бідність - це навіть привілейований стан, щоправда за умови цілковитої довіри і посвяти Господеві.

Для початку звернімося до Нагірної проповіді в Євангелії від Матея (Мт. 5-7). Нагірна проповідь представляє умови входження до Царства Божого, закликає збирати скарби вищої якості, ніж просто матеріальні речі, які дуже часто наражені на зіпсуття, понівечення, а навіть на викрадення:

«Не збирайте собі скарбів на землі, де міль і хробацтво нівечить, і де підкопують злодії і викрадають. Збирайте собі скарби на небі, де ні міль, ані хробацтво не нівечить і де злодії не пробивають стін і не викрадають» (Мт. 6, 19-20).

Небесні скарби триваліші, проте найголовніше те, що людське серце прив'язується до свого скарбу: *«Бо де твій скарб, там буде і твоє серце»*. (Мт. 6, 21). Неможливо служити і Богові і багатству водночас:

«Ніхто не може двом панам служити: бо або одного зненавидить, а другого буде любити, або триматиметься одного, а того знехтує. Не можете Богові служити - і мамоні» (Мт. 6, 24).

«Мамона» - слово арамейського походження, що означає «багатство, багатство набуте нечесним шляхом».

І ось нарешті - заклик не турбуватися надмірно. Усвідомивши свій стан синівства, ми, діти Божі, маємо по-дитячому довірити Отцеві всі свої турботи. Безумовно, ми мусимо думати про їжу та одяг, проте необхідно дотримуватися правильної послідовності - спочатку шукати Царство Боже, а потім думати про матеріальні цінності:

«Ось чому кажу вам: Не турбуйтеся вашим життям, що вам їсти та що пити; ні тілом вашим, у що одягнутись. Хіба життя не більш - їжі, тіло - не більш одяжі. Гляньте на птиць небесних: не сіють і не жнуть, ані не збирають у засіки, а Отець ваш небесний їх годує! Хіба ви від них не вартісніші? Хто з вас, журячись, спроможен додати до свого віку хоч один лікоть? І про одягу чого ж вам клопотатись? Гляньте на польові лілеї, як ростуть вони: не працюють і не прядуть. Та я кажу вам, що й Соломон у всій своїй славі не вдягався так, як одна з них. І коли зілля польове, яке сьогодні є, а завтра вкидають його до печі, Бог так одягає, то чи не багато більше вас, маловірні? Отож не турбуйтеся, промовлявши: Що будемо їсти, що пити й у що зодягнемось? Про все те побиваються погани. Отець же ваш небесний знає, що вам усе це потрібне. Шукайте перше Царство Боже та його справедливості, а все те вам докладеться. Не журіться, отже, завтрашнім днем; завтрашній день турбуватиметься сам про себе. Доволі днів його лиха» (Мт. 6, 25-34).

Важливим у цьому уривку є наголос на тому, щоб жити в повноті сьогоднішнім днем. Турбуючись про завтра і відкладаючи «на чорний день», ми робимо «чорним» кожен день.

В Євангелії від Луки знаходимо багато відповідей на питання стосовно багатства. Ось хоча б актуальне у всі часи питання поділу спадщини між братами:

«Відізвася до нього хтось із народу: “Скажи братові моєму, щоб поділився зо мною спадщиною.” Ісус промовив до нього: “Чоловіче, хто настановив мене суддею або подільником над вами?” Далі промовив до них: “Глядіть і бережіться всякої зажерливості, бо не від надміру того, що хто має, залежить його життя”» (Лк. 12, 13-15).

Кожен з нас покликаний до вічного життя в Царстві Божому. Матеріальні багатства сучасного світу не мають нічого спільного з найбільшим з усіх царств - Царством Божим. Чому, прагнучи дочасних

царств, людина часто відкидає найбільше Царство?

2. «Вбогі духом» - правдива постава багатих і бідних

Ісус Христос наш Спаситель вже від народження приймає сторону бідних, згодом закликає апостолів покинути все і цілковито наслідувати його. Навіть більше - Ісус звіщає вбогим блаженство і Царство Небесне. Звернімо увагу на *Блаженства* в Мт. 5, 3-12. «Блаженний» по-грецьки означає «щасливий». В Євангелії від Матея сказано «*Блаженні вбогі духом, бо їхнє Царство Небесне*» (Мт. 5, 3). Хто є ці «вбогі духом», яких названо блаженними і яких є Царство Небесне? Це ті, що розуміють свою цілковиту залежність від Господа. Такими можуть бути і бідні матеріально, і багаті, якщо вони у всіх своїх великих і малих справах покладаються на Господа. Такий підхід до життя якраз і відкриває доступ до Царства Божого. Таким є євангельське розуміння щастя. Воно відрізняється від розуміння щастя у сучасному світі, де щасливою вважається лише багата і успішна людина, а не та, для якої основою життя і діяльності є християнські цінності.

В Євангелії від Луки також представлені *Блаженства* (Лк. 6, 20-26) Тут вони звернені до бідних, голодних і засмучених - на противагу до багатих, ситих і задоволених:

«Блаженні вбогі, - бо ваше Царство Боже. Блаженні, голодні нині, бо ви насититесь. Блаженні, що плачете нині, бо будете сміятись... Горе ж вам, багатим, бо ви одержали втіху вашу. Горе вам, що ситі нині, бо будете голодувати. Горе вам, що смієтеся нині, бо будете ридати й сумувати» (Лк. 6, 20-21.24-25).

Притча про багача, який втішається вповні дочасним життям, і вбогого Лазаря є доброю ілюстрацією цих блаженств.

Найбільш категоричне засудження багатих зустрічаємо у Посланні апостола Якова:

«Нумо тепер, багаті! Плачте, ридайте над злиднями, що вас спіткають. Багатство ваше зігнило, одержу вашу міль поїла. Золото ваше та срібло поіржавіло, а їхня іржа буде проти вас свідчити й поїсть, наче вогонь, ваше тіло. Ви назбирали собі скарбів за останніх днів. Ось затримана вами платня робітникам, що жали ваші ниви, кричить, і голосіння женців дійшло до Господа сил. Ви на землі розкошували та жили у розпусті, наситилися досхочу за дня різанини. Ви засудили праведного й убили: він вам не противиться»(Як. 5, 1-5).

З подібними проблемами стикається кожне суспільство. У цьому ж Посланні вбогих названо багатими вірою; апостол Яків закликає також до рівного, об'єктивного та шанобливого ставлення і до багатих, і до бідних:

«Брати мої, не зважаючи на особи, майте віру в Господа нашого, Ісуса Христа прославленого. Бо коли до вашого зібрання ввійде чоловік із золотим перснем, у пишних шатах, увійде і вбогий у брудній одежині, а ви глянете на того, що носить пишні шати, і скажете йому: "Ти сідай тут вигідно", а вбогому скажете: "Ти стань отам або сідай на моїм підніжку", - то хіба ви тим не утворюєте різниці між собою і не стаєте суддями з нікчемними думками? Слухайте, брати мої любі: Хіба не вбогих цього світу Бог вибрав як багатих вірою і як наслідників Царства, що його він обіцяв тим, які його люблять? Ви ж зневажаєте вбогого! Хіба то не багаті вас гнітять і не вони тягнуть вас на судилища? Хіба то не вони ганьблять те гарне ім'я, яким називано вас? Коли, отже, виконуєте закон царський за писанням: "Люби ближнього свого, як себе самого", - ви добре робите. А коли зважаєте на особи, то чините гріх, закон засуджує вас як переступників» (Як. 2, 1-9).

Апостол Павло у Посланні до Тимотея говорить, що справжнім прибутком є побожність, і радить задовільнятися малим:

«Великий це зиск - побожність, вона бо дає вдовілля. Ми бо не принесли на світ нічого, та й винести нічого не можемо. А маючи поживу та одержу, цим будемо вдоволені» (1 Тим. 6, 6-8).

Павло застерігає перед спокусами, які приховані у грошолюбстві і прагненні багатства. Грошолюбство назване коренем усілякого лиха:

«А ті, що хочуть багатіти, впадають у спокусу та в тенета, і в безліч бажань безглуздих та шкідливих, що штовхають людей у прірву та погибель. Бо корінь усього лиха - грошолюбство, до якого деякі вдавшись, від віри відбилися і прошили себе численними болями. Ти ж, чоловіче Божий, утікай від цього. Шукай праведности, побожності, віри, любови, терпеливості, лагідності. Змагайся добрим змагом віри, старайся осягнути життя вічне, до якого ти покликаний і за яке був склав гарне визнання віри перед багатьма свідками» (1

Тим. 6, 9-12).

Павло заповідає Тимотесві навчати також і багатих правильно розпоряджатися своїми багатствами. Цей уривок свідчить про те, що в християнських спільнотах були й багаті і що вони відігравали важливу роль: хто б турбувався про бідних, якби не було багатих?

«Багатим у цьому світі накажи, щоб не неслись думками вгору та не надіялися на нетривке багатство, лише - на Бога, який щедро дає нам усього для вжитку; щоб добро чинили, багатіли добрими ділами, були щедрі, ділилися радо і тим робом збирали собі скарб - добру підвалину на майбутнє, щоб осягнули життя правдиве» (1 Тим. 6, 17-19).

Бідні, таким чином, дають нагоду багатим творити добро. Проте бідність сама по собі не є гарантією Небесного Царства. Грішний бідняк не увійде до Царства Небесного. Правдивий учень Христа - не той, хто просто живе у нужді, а той, хто не прив'язаний до земних благ, хто на перше місце ставить Христа і тоді, безумовно, все решта стає на належне місце.

Багатий християнин залишається християнином лише за умови належного розпорядження благами: милостиня, допомога бідним, сиротам. Проте, щоб допомагати ближньому, не обов'язково бути навіть багатим. У Книзі Товита Товит повчає свого сина Товію:

«Роби милостиню з того, що маєш. А коли милостиню робиш, око твоє нехай не буде скупим. Не відвертай свого лиця від усякого бідного, і обличчя Боже не відвернеться від тебе. Милостиню роби згідно з тим, що маєш; коли у тебе є достатків повно, роби з них, а коли мало маєш, то не бійся й з того дати. Бо так готуєш собі добрий скарб на день потреби, тому що милосердя рятує від смерті й не дає ввійти у темряву. Милостиня ж - приємний дар для всіх, що її чинять, перед Всевишнім» (Тов. 4, 7-11).

Відповідь на питання, як ставитися до багатства, можна отримати, якщо поглянути на спільноту перших християн. У книзі Діян апостолів описано спільноту перших християн:

«Всі віруючі були вкупі й усе мали спільним. Вони продавали свої маєтки та достатки й роздавали їх усім, як кому чого треба було. Щодня вони однодушно перебували у храмі, ламали по домах хліб і споживали харчі з радістю і в простоті серця; хвалили Бога і втішались любов'ю всього люду. Господь же додавав щодня (до церкви) тих, що спасалися» (Ді. 2, 44-47).

Церква до сьогодні зберігає тугу за апостольським життям, коли «Громада вірних мала одне серце й одну душу, і ні один не називав своїм щось з того, що кому належало, але все в них було спільне. Апостоли з великою силою свідчили про воскресіння Господа Ісуса й були всім вельми любі. Тому й ніхто з них не був у злиднях, бо ті, що були власниками земель або мали дома, їх продавали, приносили гроші за продане та й клали в ноги апостолів, - і роздавалось це кожному за його потребою» (Ді. 4, 32-35).

Впевнена, що сьогодні можна було б уникнути багатьох проблем, якби спільнота брала на себе справжню відповідальність за вбогих, незахищених, старих, немічних, покинутих.

IV. ЩЕ ОДИН ПРИКЛАД СТАРОГО ЗАВІТУ, АБО БАГАТИЙ ПРАВЕДНИК ЙОВ

Чи можна бути багатим і праведним водночас?

Ми вже бачили, що в Старому Завіті багатство, незважаючи на пов'язані з ним небезпеки, вважалося благословенням, а бідність - прокляттям.

Звернімося тепер до біблійної розповіді про Йова, в якій є вагома корекція таких поглядів:

В.Карпачіо.Роздуми над стражданнями. 1510 р

«Був чоловік у землі Уц на ім'я Йов. Чоловік той був щирий і праведний, богобоязливий і цурався зла. І народилось у нього семеро синів і три дочки. А статку було в нього 7000 овець, 3000 верблюрів, 500 пар волів, 500 ослиць і пребагато челяді, так що чоловік той був найбагатший з усіх мешканців Сходу. Сини його звичайно сходилися собі у призначений день та бенкетували в кожного по черзі. Кликали вони й трьох сестер своїх їсти й пити з собою. І як дні гостин завершували круг свій, посилав Іов по них і наказував їм очищуватись. Другого дня вставав він рано-вранці й приносив за кожного з них всепалення, бо говорив сам до себе: "Може, мої діти согрешили і лихословили Бога в своєму серці" Так чинив Іов увесь час» (Йов 1, 1-5).

У певний момент на Йова спадають численні нещастя: він втрачає все - дітей, добро і, наостанку, здоров'я. Проте Йов терпеливо зносить випробування, кажучи знамениті слова: *«Нагим вийшов я з материнської утроби, нагим і повернусь туди. Господь дав, Господь і взяв. Нехай ім'я Господнє буде благословенне!»* Згодом він, щоправда, допитується Бога про причину своїх страждань. Друзі пояснюють їх традиційно: *Господь благословляє праведника, а раз ти терпиш - значить згрішив. Йов з усіх сил намагається захиститися. Звернімо увагу, як Йов говорить про себе: «Я бо рятував убогого, що кликав, і сироту, й того, кому ніхто не допомагає. Хто гине, того благословення сходило на мене, і серцю вдовиці я давав відраду. Я одягавсь у справедливість, і вона вдягалась у мене; право моє було, мов мантія і корона. Я був сліпому оком, кульгавому я був ногами! Я батьком був для вбогих, я розглядав невідомого справу» (Йов 29, 18-20).* Така життєва позиція давала підставу Йовові думати собі: *«Умру старим! Днів моїх, як піску, буде багато. Мій корінь буде при воді відкритий, роса у мене на галуззі заночує. Слава моя завжди буде відновляється, лук мій зміцніє в руці у мене» (Йов 29, 18-20).*

Кульмінацією розповіді є особиста зустріч Йова з Богом. Ця зустріч кардинально міняє Йова. Можна сказати, що, лише переживши ситуацію глибокої кризи, Йов по-справжньому оцінює життєві вартості. Йова можна було б порівняти з мільйонером, який зазнає фінансової кризи. Проте це глибоко віруючий мільйонер!

Історія Йова має щасливе закінчення. Господь благословляє Йова і подвоює його попередній достаток. Тепер Йов має 10 дітей і ще 140 років, аби втішатися життям. Для кожного з нас це приклад того, як поводитися у складних життєвих ситуаціях - треба цілковито і повністю віддати себе у Божі руки.

***

Численні біблійні уривки, наведені у статті, відкрили перед нами біблійне розуміння багатства. Біблійні персонажі слугували нам поміччю на шляху до вияснення справжньої цінності матеріальних благ. Ми з'ясували, що багатство само по собі не є ні добром, ні злом. Добрим чи лихим може бути спосіб використання благ.

На питання, як правильно ставитися до матеріальних благ, Святе Письмо дає чітку відповідь: не

бути занадто до них прив'язаними, розцінювати багатство як спосіб послужити ближнім, покладатися на Господа у всіх своїх справах, не розцінювати гроші та багатство як останню надію і опору в житті.

У прагненні багатства люди часто вдаються до нечесних засобів, забуваючи, що по-справжньому збагачує рука Господня. Господь дає абсолютно все необхідне. Спробуймо й ми цілковито довірити Богові все своє життя, включно з матеріальними проблемами. Святе Письмо запевняє нас, що результат такої повної довіри перевершить усі наші сподівання.

Марія ХОМА (м. Львів),
*закінчила Український Католицький Університет,
і богословський факультет
Папського Григоріанського Університету м. Рим*